Adriana Kapała

[Centrum Archiwistyki Społecznej, Warszawa]

<https://orcid.org/0000-0001-7397-0081>

Sprawozdanie z IV Kongresu Archiwów Społecznych

DOI: 10.26774/wrhm.318

W dniach 24–25 września 2021 r. pod hasłem „Otwórz archiwum, uruchom społeczność” odbył się IV Kongres Archiwów Społecznych. Jego celem było zachęcenie do tego, żeby przez otwieranie i działanie archiwów aktywizować lokalną społeczność. Bez społeczności, ludzi zaangażowanych, wolontariuszy i pasjonatów archiwa społeczne nie mogłyby istnieć. Dlatego kongres odbył się pod hasłem, które miało pokazać, jaką siłę oddolnej i obywatelskiej działalności niosą w sobie archiwa społeczne i ludzie z nimi związani. Był to pierwszy kongres organizowany przez Centrum Archiwistyki Społecznej (CAS). Poprzednie kongresy były organizowane przez Fundację Ośrodka KARTA – organizację, z której inicjatywy powstało Centrum Archiwistyki Społecznej i która współprowadzi tę instytucję wraz z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹. Kongres jest wydarzeniem cyklicznym i odbywa się co dwa lata (pierwszy miał miejsce w 2015 r.²); to okazja do prezentacji najciekawszych działań, tematów i obszarów, jakimi zajmują się archiwa społeczne w Polsce; to także miejsce spotkań archiwistów społecznych – forum wymiany myśli, doświadczeń, inspiracji. Do udziału w kongresie są zapraszani nie tylko twórcy archiwów społecznych, ale również pracownicy archiwów państwowych, bibliotek, muzeów, instytucji kultury, instytucji naukowych, pasjonaci historii lokalnej.

W 2021 r. wydarzenie odbyło się w formule hybrydowej: stacjonarnie w Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku oraz online przez specjalnie stworzoną do tego celu platformę. Otwarcie kongresu transmitowano na platformie streamingowej oraz profilu facebookowym. Na zaproszenie CAS kongres otworzył minister kultury i dziedzictwa narodowego wicepremier Piotr Gliński, który powitał archiwistów społecznych i podkreślił rolę, jaką odgrywają oni we współczesnym świecie. Głos zabrali również: prezes Fundacji Ośrodka KARTA Zbigniew Gluza oraz dyrektorka CAS Katarzyna Ziętał i wicedyrektorka tej instytucji Joanna Łuba. Zaprezentowano także działalność Centrum od momentu jego powstania na początku 2020 r. Jako główny punkt programu dnia zaplanowano otwartą debatę, która odbyła się pod hasłem „Po co nam archiwa społeczne?”. W debacie (prowadzonej przez dziennikarkę Justynę Dźbik-Kługe) udział wzięli: pisarka i reportażystka Magdalena Grzebałkowska, prof. Robert Traba – historyk związany z Instytutem Studiów Politycznych PAN, założycielka Ośrodka KARTA Alicja Wancierz-Gluza oraz dyrektorka CAS Katarzyna Ziętał.

1 Zob.: A. Kapała, *Sprawozdanie. Powstanie Centrum Archiwistyki Społecznej i współpraca partnerska z Polskim Towarzystwem Historii Mówionej*, „Wrocławski Rocznik Historii Mówionej”, R. 10 (2020), s. 228–302.

2 Sprawozdania z poprzednich Kongresów można znaleźć na stronie internetowej Centrum Archiwistyki Społecznej: <https://cas.org.pl/kongres-archiwow-spolecznych/> (dostęp: 12 XII 2021 r.).

Drugiego dnia ośmioro prelegentów – siedem archiwistek i jeden archiwista – miało okazję przedstawić działalność swojego archiwum z dużej sceny. W tej części wystąpili: Justyna Makarewicz (Dźwiękowe Archiwum Kcyni), Anna Maciąg-Lipińska (Archiwum Historii Audiowizualnej Warmii i Mazur), Grzegorz Czekański (Latające Archiwum Dolnego Śląska), Marta Idziak (Archiwum Społeczne Sulejówka), Maria Weronika Kmoch (Jednorożeckie Archiwum Społeczne), Marta Madejska (Cyfrowe Archiwum Łodzian Miastograf.pl), Małgorzata Sporek-Czyżewska (Ośrodek „Pogranicze – sztuk, kultur, narodów”) oraz Katarzyna Winiarska (Wirtualne Muzeum Historii Żydów w Białowieży). Występujący opowiadali o swojej działalności, która przyczynia się do budowania społeczności lokalnej, uznania ważności mikrohistorii przez ich zbieranie (w tym nagrywanie relacji historii mówionej i ich zabezpieczanie). Justyna Makarewicz mówiła o budowaniu więzi i wspólnoty, co – poza celem archiwalnym – jest esencją działania Dźwiękowego Archiwum Kcyni. Marta Madejska zwracała uwagę, jak mało wciąż wiemy o historii Łodzi, miasta naznaczonego zmianami związanymi z nagłym rozkwitem, a następnie upadkiem przemysłu tekstylnego – szczególnie o takiej historii, jaka wyłania się z opowieści mieszkańców miasta. Z kolei Grzegorz Czekański opowiadał o społecznej pamięci powodzi z 1997 r., które to wydarzenie jest wciąż żywe wśród mieszkańców Dolnego Śląska. Anna Maciąg-Lipińska podkreślała rolę pojedynczych opowieści – historii mówionych, które pozwalają spojrzeć na dzieje oczami jednostki, a ich wywoływanie ma swój udział w budowaniu wspólnoty i uważności na drugiego człowieka. Wystąpienia archiwistów społecznych to punkt centralny każdego Kongresu Archiwów Społecznych: to pole do prezentacji działań, ale też możliwość wskazania innym pasjonatom sensu i wartości tej działalności.

Kolejny punkt programu stanowiły warsztaty. Były one przygotowywane zarówno dla osób fizycznie obecnych na kongresie, jak i dla uczestników online. W formule stacjonarnej każdemu z uczestników zaproponowano udział w dwóch warsztatach, wybranych spośród następujących: „Archiwum jako impuls do działań społecznych” (Karolina Pluta); „Granice odpowiedzialności. Etyka w historii mówionej” (Alina Doboszewska, Instytut Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego); „Metoda KARTY, czyli jak skomponować opowieść z zapisów osobistych i dokumentów” (Adam Safaryjski, Fundacja Ośrodka KARTA); „Siła sąsiadów – budowanie wolontariatu w archiwach społecznych” (Ewa Celińska-Pyśk, Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego) i „Pisanie społeczne – warsztat literacki wokół zbiorów archiwów społecznych” (Tomasz Gromadka). W formule online można było wziąć udział również w dwóch spotkaniach wybranych spośród następujących: „Jak założyć i prowadzić archiwum społeczne” (Adriana Kapała i Małgorzata Pankowska-Dowgiąło, Centrum Archiwistyki Społecznej); „Kultura w sieci: jak prezentować kolekcje w sieci i docierać do swoich odbiorców?” (Aleksandra Janus, Centrum Cyfrowe); „O wystawach, czyli jak prezentować fotogra-

fie archiwalne” (Marta Przybyło, Fundacja Archeologia Fotografii); „Archiwum dźwiękowe w podcaście” (Katarzyna Błaszczuk, Torba Reportera i Podcastera); „Budowanie zaangażowanego wolontariatu a społeczność lokalna” (Joanna Garszka, Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN) oraz „Zbieranie historii mówionych – wyzwania etyczne” (Jakub Gałęziowski, Polskie Towarzystwo Historii Mówionej). Dodatkowo uczestnicy obecni na kongresie online mogli skorzystać z konsultacji z ekspertami w tzw. pokojach tematycznych. Stworzono cztery pokoje tematyczne: „Digitalizacja materiałów fotograficznych” (Mateusz Bolesta i Aleksandra Brzozowska, Narodowe Archiwum Cyfrowe); „Historia mówiona – nagrywanie, opracowanie, archiwizacja” (Adriana Kapała, Centrum Archiwistyki Społecznej); „Otwarty System Archiwizacji” (Ewa Majdecka i Małgorzata Pankowska-Dowgiąło, Centrum Archiwistyki Społecznej) i „Projekty lokalne” (Iwona Zbroszczyk, Miejska Biblioteka Publiczna w Sulejówku i Marta Idziak, Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku).

Kongres zamknęła Katarzyna Ziętał. Zwieńczeniem dwóch dni były wydarzenia towarzyszące, przygotowane przez Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku: spacer tematyczny (przygotowane przez pracowników muzeum) oraz możliwość zwiedzenia wystawy stałej z przewodnikiem.

W kongresie wzięło udział blisko 100 uczestników stacjonarnych oraz ponad 250 uczestników online. Byli to ludzie z całej Polski. Z archiwów społecznych istniejących wiele lat oraz z dopiero co powstałych. Z większych i mniejszych miejscowości – często jako reprezentanci mikrospołeczności, które do tej pory nie miały swojego dokumentalisty i „zbieracza opowieści”. Spotkania, rozmowy, warsztaty, możliwość poznania ludzi o podobnych pasjach – to wszystko działo się w czasie dwudniowego spotkania w Sulejówku. W kongresie wzięło udział wielu archiwistów społecznych, a także badaczy (choćby związanych z Polskim Towarzystwem Historii Mówionej) zajmujących się historią mówioną.